

**ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ИЛИ ТРАНСФОРМАЦИИ
ПРИ ХУДОЖЕСТВЕН ПРЕВОД
(ВЪРХУ МАТЕРИАЛ ОТ СЛОВОРЕДНО ЯВЛЕНИЕ)**

Палмира Легурска

Институт за български език – БАН

**INTERFERENCE OR TRANSFORMATIONS IN TRANSLATION OF FICTION
(ON MATERIAL FROM WORD-ORDER PHENOMENA)**

Palmira Legurska

Institute for Bulgarian language – BAS

Abstract. The task of this text is raise the issue of interference in translations of fiction from Russian to Bulgarian on material from word-order phenomena and to show the relevance of the question of further research.

Keywords: translation, word order, interference, Russian, Bulgarian

Задачата ми в това съобщение е да поставя въпроса за интерференцията при превод на художествен текст от руски на български език при някои словоредни явления и да покажа актуалността на въпроса за по-нататъшни изследвания.

„Ако възприятията в миналото са кодирани във форма, специфично свързана с езика, на който човек мислено ги назовава, то в такъв случай при двуезичните личности за всеки от езиците би трябвало да съществуват отделно запазени масиви от възприятия. Казано по друг начин, всеки елемент от света се кодира по няколко пъти според количеството на езиците, които владеят. Това означава, че е невъзможно непосредствено да бъде назовано или извлечено от паметта някакво преживяване, ако използваме език, различен от този, на който е закодирано. Това може да се направи само ако се изпълни допълнителна операция: превод“ (Колерс/Kolers 1972).

Преводът на художествен текст е един от видовете творческа речева дейност, която има за цел да осъществи езикова комуникация между автора и читателя, който не знае езика на оригинала. Целта на превода е да се постигне същият ефект, който се постига от оригинала (Комисаров/Komissarov 1973: 18–22).

При превода се извършва преобразуване на структурата на речевото произведение, като планът на съдържанието се запазва без промени. Функционално точният или адекватният превод изисква не само идентичност на съдържанието, но и максимално точно предаване на стилистичната и емоционалната окраска на оригинала.

Превод и интерференция

За да се преобразува речевата структура на изказа при превод, е необходимо да се познават особеностите на речевата структура на текстовете на съпоставяните езици. Съпоставянето на контактуващите езикови системи дава възможност да се извлекат разликите между двете системи, затрудняващи владенето на езиците, и да се предскажат най-вероятните прояви на интерференция. Интерференцията в лингвистичен план, според определението на Розенцвейг, са ония нарушения на правилата за съотнасяне на контактуващите езици, които се проявяват в речта на билингвите като отклонения от нормата (Розенцвейг/Rozencvejg 1972: 4).

Синтаксис, словоред и интерференция

Когато се говори за граматиката изобщо, Л. В. Шчерба отбелязва, че от позициите на активната граматика в синтаксиса трябва да се разглеждат въпросите за това как се изразява една или друга мисъл и с какви средства (Шчерба/Shcherba 1958: 21). Тъй като изказът е единица на речта, която носи определено комуникативно съдържание, той се характеризира с едни или други структурни и смислови признаци. Необходимо е преводачът на даден текст да разграничава тези признаци. Заедно с това ще отбележим, че разчленяването на признаците на изречението на структурни и смислови не може да се прави твърде строго, тъй като ред от признаците са присъщи както на структурната, така и на смисловата страна на изречението. Така например словоредът и ритмично-интонационното оформяне в експресивните варианти на изреченията формират едновременно и структурни, и смислови разлики.

Словоредът е полифункционално езиково средство, което се реализира на равнището на синтактичната структура на изречението и на равнището на неговото актуално членение. При това той изпълнява граматична, актуализираща и стилистична функция (Сиротинина/Sirotinina 1965, Ковтунова/Kovtunova 1976). Тези функции на словоредата са присъщи както на руския, така и на българския език. Само че съотношението им в двата езика е различно: в българския език доминира граматичната функция, което се изразява в спазването на актуално-граматичен словоред на главните части на изречението, в граматичното разполагане на частите на съставните именни и глаголни сказуеми и пр., и много слабо се изразява стилистичната функция според мнението на И. Васева (Васева/Vaseva 1978).

При съпоставката на експресивни варианти на изкази със съставно именни и глаголно сказуемо в романа на Л. Леонов „Дорога на океан“ и превода му на български език от С. Джамджиев се установява, че структурата на експресивния вариант в руския език се деформира при превода на български език, което води до смислови и стилистични загуби в преводния текст.

Експресивно-стилистичните варианти на изказите в руския език със съставни именни и глаголни сказуеми се характеризират с пълна инверсия на компонентите: сказуемостта-рема се разполага преди подлога-тема, например: *Не любил спорить //Максимов. Плавать умел// только старший брат.* В българския език съставните сказуеми се разполагат в началото на изречението и привличат логическото ударение върху себе си, реализират емфатичен словоред, например: *Голяма и страховита е тая гора; Стар и опитен овчар е Иван Белин.*

Как се предава емфатичният словоред в превода на български език?

Примери: *Деточка, горькое// наше яблоко – Момчето ми, нашата ябълка //е горчивичка* (при възможност да се преведе – *Твърде горчива е// нашата ябълка*, и по този начин да се запази експресията в изказа). *Счастливы //будут все – Всички //ще бъдат щастливи* (вм. *Щастливи// ще бъдат всички*); *Скуден был// этот выбор – Изборът //беше оскъден* (вм. *Оскъден// беше изборът*); *Доволен был при всем этом //попик – Попчето// беше доволен на всичко отгоре* (вм. *На всичкото отгоре доволен остана //попът*) (примерите от Легурска 2018: 36–45).

И ако се сравнят тези случаи с примери на предаване на експресивния словоред като: *Плохая, слишком беспартийная твоя деятельность – Лоша, съвсем беспартийна ти е работата; О длинен и полон переживаний закурдаевский век – О, дълъг и пълен с преживяния е Закурдаевият живот* (примерите от Легурска 2018: 36–45).

Выйти и оказаться// не может он – Той не може да излезе и да се обади (вм. *Да излезе и да се обади не може*); *Драть станут не тебя – Не тебе ще почнат да трепят* (вм. *Ще почнат да трепят не тебе*); *Линчевать примусь я этого зверька вместе с другими – Заедно с другите аз ще се заема да линчувам това зверче* (вм. *Ще почна да линчувам това зверче заедно с другите*) и т.н. (примерите от Легурска 2018: 47–53)

Вижда се, че в руския вариант взаимодействието на граматичната и актуализиращата функция на словореда поражда експресивен словоред, при който ремата на изказа заема начална позиция, отделя се от логическото ударение, а темата постпозитивно се скрива. Такъв експресивен словоред е характерен и за българския език и се препоръчва в нормативните пособия по синтаксис, обаче в дадения превод на български език не се използва. Каква е вероятната причина за такава трансформация при превода? Ако допуснем, че познавателният процес при преводача се извършва на фона на родния език, а в комуникативния акт на превода – на втория език, възниква ситуация на несъвършено двуезичие, разкъсва се когнитивната дейност и речевите възможности у билингва-преводач. Тук като че ли се крие основната причина, пораждаща интерференция в процеса на превод от руски език на български при превод на експресивните варианти на изказите. Преводачът предпочита актуално-граматичен словоред (Пт – Съст. сказ.р) пред емфатичния (Съст. сказ.р – Пт), т.е. заменя своеобразното свойство на словореда да актуализира части на изказа с по-обща граматични свойства, определящи разполагането на по-компактни части на изречението като съставните сказуеми. Интерференция-

та от този тип може да се определи като тип косвена интерференция като следствие от механизма на лъжлива аналогия между езиците на превода – руския и българския.

В този смисъл би могло да се обърне особено внимание върху интерференцията с „обратен вектор“ на равнището на словоред при превод от руски на български език, резултатите от която нарушават адекватното предаване на информацията на оригинала и в този смисъл не отговарят на изискванията на адекватния превод.

Възможно е обаче да бъде направена и обратната хипотеза. Тя се състои в това, че преводачът осъзнава факта на възможното запазване на емфатичния словоред в българския език, като при това в българския текст се натрупват изрази с обърнат словоред и това обстоятелство от гледна точка на носителя на български език прави текста донякъде неестествен, не съвсем български. В този смисъл преводачът вероятно предпочита да не предаде определени смислови качества на емфатичните изрази в българския език, но да постигне чувството за „нормален“, естествен стилистично словоред от гледна точка на носителя на българския език.

Тези две предположения оставят отворен въпроса дали преводачът несъзнателно прилага трансформации на изходния руски текст в рамките на българския под влияние на граматичните свойства на последния, или съвсем съзнателно прави трансформации в преводния текст с цел да постигне свойствата на стилистично нормиран текст на български език.

Цитирана литература

- Ахунзянов 1978:** Ахунзянов, Э. М. О разграничении интерференции и трансференции в условиях языковых контактов. – В: *Вопросы языкознания*, 5, 72–82. (Ahunzjanov, Je. M. O razgranichenii interferencii i transferencii v uslovijah jazykovyh kontaktov. – V: *Voprosy jazykoznaniya*, 5, 72–82.)
- Васева 1978:** Васева, И. К вопросу о функциях порядка слов в русском и болгарском языках. – В: *Славистични изследвания*. София: Издателство БАН, 161–170. (Vaseva, I. K voprosu o funkcijah porjadka slov v russkom i bolgarskom jazykah. – V: *Slavistichni izsledvaniya*. Sofia: Izdatelstvo BAN, 161–170.)
- Ковтунова 1976:** Ковтунова, И. И. *Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения*. Москва: Наука. (Kovtunova, I. I. *Sovremennij russkij jazyk. Porjadok slov i aktual'noe chlenenie predlozhenija*. Moskva: Nauka.)
- Колерс 1972:** Колерс, П. Межъязыковые словесные ассоциации. – В: *Новое в лингвистике*, Москва: Издательство «Прогресс», 254–255. (Kolers, P. Mezhhazykovye slovesnye asociacii – V: *Novoe v lingvistike*. Moskva: Izdatel'stvo „Progress“, 254–255.)
- Комиссаров 1973:** Комиссаров, В. И. *Слово о переводе*. Москва: Институт международных отношений, 18–22. (Komissarov, V. I. *Slovo o perevode*. Moskva: Institut mezhdunarodnyh otnoshenij, 18–22.)
- Легурска 2018:** Легурска, П. Аспекти на словоред в българския и руския език (върху преводен материал от художествен текст). – В: *Дзяло*, 11 [14.11.2018] http://www.abcdar.com/magazine/XI/Legurska_1314-9067_XI.pdf (Legurska, P. Aspekti na slovoreda v balgarskiya i ruskiya ezik (varhu prevoden material ot hudozhestven tekst). – V: *Dzyalo*, 11 [14.11.2018] http://www.abcdar.com/magazine/XI/Legurska_1314-9067_XI.pdf
- Розенцвейг 1972:** Розенцвейг, В. *Языковые контакты. Лингвистическая проблематика*. Ленинград: Наука. (Rozenecvejg, V. *Jazykovye kontakty. Lingvisticheskaja problematika*. Leningrad: Nauka.)

Рожкова 1978: Рожкова, Г. И. *К лингвистическим основам методики преподавания русского языка иностранцам.* Москва: МГУ. (Rozhkova, G. I. *K lingvisticheskim osnovam metodiki prepodavaniya russkogo jazyka inostrancam.* Moskva: MGU.)

Сиротинина 1965: Сиротинина, О. Б. *Порядок слов в русском языке.* Саратов: Издательство Саратовского университета. (Sirotnina, O. B. *Porjadok slov v russkom jazyke.* Saratov: Izdatel'stvo Saratovskogo universiteta.)

Шчерба 1958: Щерба, Л. В. *Очередные проблемы языковедения. Избранные работы по языкознанию и фонетики.* Издательство Ленинградского университета. (Shcherba, L.V. *Ocherednye problemy jazykovedenija. Izbrannye raboty po jazykoznaniju i fonetiki.* Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta.)

Палмира Легурска
София 1113
Бул. Шипченски проход 52, бл. 17
Институт за български език „Проф. Любомир
Андрейчин“
Секция за етнолингвистика
palmiralegurska@abv.bg

Palmira Legurska
Sofia 1113
52 Shipchenski prohod Blvd., block 17
Institute for Bulgarian Language „Prof. Lyubomir
Andreychin“
Department for Ethnolinguistics
palmiralegurska@abv.bg